

ON THE LEXICOGRAPHIC ACTIVITIES OF THE DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE AT SHUMEN UNIVERSITY

Abstract: This year, the Department of Turkish Language and Literature at Shumen University celebrates the 30th anniversary of the establishment of the Turkish Studies Programme and the 20th anniversary of its establishment as a fully independent department. Over the years, the Department significantly expanded its research activities and keeps on asserting its good reputation in the Bulgarian educational system, particularly in the field of the Turkish and Turkic Studies. Since the time of its establishment, the Department has been actively performing scientific activities related to the modern Turkish linguistics by applying systemic-structural, comparative-historical, comparative, etc. scientific approaches. The Department has done significant research work in the field of the Ottoman language, Turkish literature, folklore and ethnology, translation, lexicology, lexicography, etc. The Department staff has published seven dictionaries, while the eighth one is about to be printed in the near future. From a statistical viewpoint, this number may not seem significant, but in view of the contemporary needs and the scope of users, these dictionaries gave a good start for further development of the Department's lexicographic activities.

Author information:

Emine Halil

Chairman of the Association of
Turkish Language Teachers
in Northern and Eastern Bulgaria

✉ ehalil@abv.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

Bulgaria, Shumen University, Department
of Turkish Language and Literature,
dictionary, lexicography

Тази година Катедрата по турски език и литература към Шуменския университет отбелязва 30-години от разкриването на специалността „Турска филология“ и 22 години от обявяването ѝ като самостоятелно структурно звено.

Специалността „Турска филология“ е разкрита в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ (по това време Висш педагогически институт „Константин Преславски“) през учебната 1992-1993 г. с решение на академичния съвет от 1992 г. и писмо на Министерството на образованието и науката от същата година. Специалността е разкрита в отговор на една новопоявила се тогава обществена потребност, каквато е въвеждането на изучаването на турския език като майчин в българското училище и по своята същност този акт представлява важна крачка към приобщаването на България към европейските политически, икономически и културни структури [2: с. 1].

Специалността „се открива по инициатива и вследствие на усилията на Мехмед Бейтула, който в този период е народен представител във Великото народно събрание, свикано малко след падането на комунистическия режим. Първоначално обявеният прием е за 15 души. Според М. Бейтула тази бройка няма как да посрещне належащата тогава нужда от педагогически кадри за реализирането на обучението по турски език. В писмо до тогавашния министър на образованието и науката Николай Василев Бейтула отправя искане за обявяване на държавен прием от 150 места и следдипломна квалификация за учители от турски произход, завършили специалност „Химия“ или „География“ с оглед да се реализират като учители по турски език по местоживееене.“ [4: с. 29-30].

Така във ВПИ „Константин Преславски“ се разкрива сектор „Турски език“ към Катедрата по руски език и започва подготовката на специалисти по турски език и литература. Първите преподаватели са Мехмед Бейтула, Хилми Ембиев, Ибрахим Хасанов, Ресми Шериф и Хашим Акиф. През 1995 в състава влизат Емине Халил и Назмие Хасанова, а близо една година по-късно – Фикрие Мехмед [4: с. 31].

През 2000 г. в състава на Катедрата влиза доц. Татяна Чалъкова, а на по-късен етап и доц. Венета Янкова.

През 2000 г. с решение на Факултетския съвет на Факултета по хуманитарни науки Катедрата по руски и турски език се обособява в две катедри: Катедра по руски език и Катедра по турска филология, като е обявен конкурс за ръководител на новата катедра. През ноември 2000 г. след проведения конкурс, за ръководител на Катедрата по турска филология е избрана проф. д-р Т. Чалъкова (тогава доцент) [2: с.5].

Изключителен принос за подготовката на специалисти и учители по турски език, както и за развитието на тюркологията в България имат приходящите преподаватели. Това са проф. Емил Боев, проф. Ибрахим Татарлъ, доц. Вера Самарджиева, проф. д.и.н. Елена Грозданова, проф. д-р Стефан Андреев, доц. д-р Мария Калицин, доц. д-р Катерина Венедикова, доц. д-р Йорданка Бибина, Михаил Янчев, Жана Желязкова и проф. д-р Баян Райханова [8: с. 298].

През всички тези години Катедрата по турски език и литература в ШУ „Епископ Константин Преславски“ успя да докаже своята образователна и научна идентичност в академичния живот в България и извън нейните предели. Катедрата се развива непрекъснато и не спира да утвърждава своя авторитет и престиж в националното образователно пространство и по-конкретно в българската тюркология и туркология.

За периода от създаването си до момента в Катедрата се провежда научноизследователска дейност в различни парадигми на съвременната туркологична лингвистика – системно-структурна, сравнително-историческа, съпоставителна и т.н. Съществен е делът на изследванията в областта на османския език, турската литература, фолклора и етнологията, транслатологията и др. Като цяло научноизследователските теми заемат изключително място както в тюркологичните и туркологичните изследвания, така и в подготовката на студентите и докторантите в Катедрата.

Към днешна дата преподавателите на щат в Катедрата по турски език и литература са 7 души.

Общият брой на учебниците и учебните помагала, издадени от преподаватели, бивши и настоящи, надвишава 15. Ето и някои заглавия:

- *Temel Türkçe – Alıştırmalar, I. Bölüm.* София: Химера, 2000. (Мехмед, Ф., Шукриева, М.)
- *Temel Türkçe – Alıştırmalar, II. Bölüm.* Шумен: Химера, 2007. (Халил, Е., Мехмед, Ф., Шукриева, М.);
- *Temel Türkçe – Alıştırmalar, II. Bölüm.* В. Търново: Фабер, 2017. (Халил, Е., Мехмед, Ф., Шукриева, М.);
- *Biçim Bilgisi ve Tümce Bilgisi.* В. Търново: Фабер, 2003. (Салим, М., Хасанова, Н., Халил, Е.);
- *Руски и турски език в деловата сфера.* Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2006. (Аврамова, В., Калева, Ст., Салим, М., Шукриева, М., Халил, Е., Хасанова, Н. и др.);
- *Türk Edebiyatından Seçme Hikayeler.* София, 2007. (Мердан, М.);
- *Biçim Bilgisi ve Tümce Bilgisi.* В. Търново: Фабер, 2009. (Салим, М., Хасанова, Н., Халил, Е.);
- *Ülkebilgisi.* Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2018. (Чуфадар, Н.);

- *Учебно помагало по превод (от и на турски език)*. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2019. (Шукриева, М.);
- *Учебно помагало по практически турски език – лексика*. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2019. (Шукриева, М., Кязимова, Е.);
- *Текстове за превод в сферата на туризма*. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2019. (Шукриева, М., Кърджалъ, Б.);
- *Учебно помагало по практически турски език – лексика*. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2020. (Шукриева, М., Кязимова, Е.);
- *Учебно помагало „Превод на специализирани текстове“*, Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2022. (Шукриева, М., Салим, М.) и др.

Речниците, често определяни като „словното богатство на езика“ заемат ключово място сред най-важните материали за обогатяването на речниковия запас. Издадените от преподаватели в Катедрата речници наброяват седем, а един е в процес на отпечатване.

Статистически погледнато този брой не е голям, но от гледна точка на потребностите на контингентът от потребители, следва да се подчертае, че тези словници дадоха едно добро начало на лексикографската дейност в катедрата.

В настоящата статия ще направим опит за преглед на речниците, издадени самостоятелно или в съавторство от преподавателския състав на Катедрата по турски език и литература.

1. Руско-българско-турски и българско-руско-турски речник за бизнесмени

Речникът е първото лексикографско издание, в което вземат участие преподаватели от Катедрата по турски език и литература. Той е резултат от вътрешноуниверситетски проект с ръководител проф. д-р Валентина Аврамова, дългогодишен преподавател в Катедра „Руски език“ при Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“. Съставители на турската част на словника са: Бюлент Кърджалъ, Мийрям Салим, Емине Халил, Назмие Хасанова и Менент Шукриева.

Това е първият многоезичен речник в България, включващ турски език. Издаден е през 2004 г. и се състои от 519 страници.

Редактори на изданието са Валентина Аврамова и Менент Шукриева.

Речникът „има за цел да бъде в помощ на български, руски и турски бизнесмени в тяхната дейност и общуване. Речникът съдържа общо около 4 000 заглавни думи, обхващащи

лексиката в областта на международните икономически отношения, финансите, търговията, ценообразуването, транспорта, фирмените отношения, рекламата, маркетинга, застрахователното дело. Не е пренебрегната в ограничено количество и общоупотребителната, а също така и разговорната лексика, която би била в услуга на потребителя при общуването. В речника е включена съвременна терминология, появила се в резултат на новата икономическа ситуация и новите икономически отношения, които възникнаха в източноевропейските страни и в частност в България и Русия през последното десетилетие [1: с. 5].

2 - Турско-български юридически речник

Това е първият двуезичен специализиран речник, издаден от Менент Шукриева – преподавател в Катедрата по турски език и литература. Дългогодишният ми опит като преподавател по турски език ми позволява да отбележа, че речникът е изключително навременно издание, полезно за преводачи, преподаватели, студенти, юристи и лица, интересувани се от турски език и по-конкретно юридическа терминология. Присъединявам се към мнението на съставителката, която в своята монография „Съвременна турска юридическа терминология“ обяснява актуалността на проблематиката със следните фактори: „Документооборотът, породен от сериозно развиващите се търговско-икономически отношения между Република България и Република Турция, активните делови връзки и партньорство, увеличаващите се трансгранични сделки и проекти, нарастващият брой турски инвестиции в България, сериозният брой „двойни“ граждани и редица други“ [9: с. 9].

Речникът се явява плод на солиден преводачески и преподавателски опит на авторката, която посочва, че „речникът ще улесни процеса на превод на специализираната правно-юридическа литература и преподаването на тази специална лексика. Съдържа около 14 000 термина и словосъчетания от областта на правото. Включва както съвременни юридически термини, така и архаизми и заемки от арабски и персийски произход, които отсъстват от ежедневната реч, но присъстват основно в юридическите документи и в речниковия запас на турските юристи. В словника на Речника се включват и термини от различни области на знанието като финанси, счетоводство, търговия и др., поради тяхното присъствие в езика на турското право“ [5: с. 4].

Речникът е издаден през 2020 г. от УИ „Епископ Константин Преславски“, а негов редактор е Бюлент Кърджалъ, преподавател в Катедрата по турски език и литература.

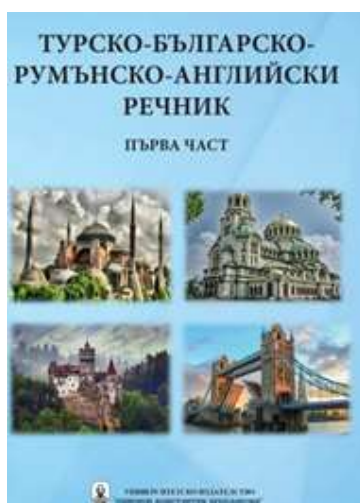
3 - Турско-български бизнес речник

Турско-български бизнес речник е издаден през 2020 г. от Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“. Съставител на речника е Менент Шукриева, която споделя, че „дългогодишната съвместна работа с икономически субекти показва, че се изпитва сериозна нужда от кадри, които да владеят в добра степен турската юридическа, икономическа, финансова и строителна терминология, а доброто владение на специализирана терминология несъмнено е една от най-важните предпоставки за постигане на успех в професионалното поприще.“ [9: с. 9-10].

Речникът „обхваща основната бизнес лексика и има за цел да бъде в помощ на бизнесмени, икономисти и специалисти, работещи в областта на търговията, промишлеността, финансите и банковото дело, фирменото управление и др. Изданието има преди всичко практическа насоченост и ще улесни процеса на превод на специализираната търговско-икономическа, счетоводна, финансова и др. специализирана литература. Съдържа над 6 000 термина и словосъчетания от областта на бизнеса, като турските думи и термини са подредени по азбучен ред, като при подредбата на съставните термини е приложена гнездова система.“ [6: с. 3].

4 - Турско-българско-румънско-английски речник

Турско-българско-румънско-английски речник е двутомно издание – специален акцент в проект „Туркологията – мост за научноизследователско сътрудничество в Европа“ с

ръководител Менент Шукриева. Издаден е през 2020 г. от Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“.

Речникът е продукт от съвместната работа на преподаватели от Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и Университет „Овидиус“ гр. Констанца, Румъния. Освен това изданието е сериозна заявка за партньорска дейност в европейската туркология.

Съставители на речника са Харун Бекир, Ергиджан Алиндер-Исмаилова, Мерал Бейханова, Бюлент Кърджалъ, Ембие Кязимова, Корнелия Рашидова, Мийрям Салим-Ахмед, Неджля Салимова, Имрен Тасинова, Айсел Хасан, Вежди Хасан, Нериман Хасан, Неврие Чуфадар и Менент Шукриева.

5 - Малък турско-български офис речник

Речникът е дело на Менент Шукриева и Бюлент Кърджалъ и е в джобен формат. Издаден е през 2020 г. от Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“.

Изданието „включва основната лексика, която е необходима в ежедневноната офис работа и има за цел да бъде в помощ на работещи в администрацията на търговски дружества или производствени предприятия, но може да бъде успешно ползван от студенти, курсисти и всички, интересувани се от турски език [7: с. 3].

6 –Турско-български речник на етикетните формули

Това е първото по рода си издание, целящо да представи „най-разпространените турски етикетни формули и някои често употребявани фразеологични единици. Посочени са техните българските еквиваленти, а там където това е невъзможно, значението е предадено чрез перифразиране. Речникът е предназначен за преводачи, редактори, студенти, но може да бъде успешно ползван и полезен за всички, интересувани се от турски език. Съдържа общо повече

от 1 200 израза, които присъстват основно в ежедневната реч и ще спомогне да се опознае по-лесно турският език и турският национален етикет. Включени са обръщения, пожелания, поздравления, клетви, съболезнования и др.“ [10: с. 3].

В заключение бих отбелязала, че след 1989 г. в България са издадени общо 23 речника с турски език, двуезични и многоезични. От тези 23 издания, 7 носят „марката“ на Катедрата по турски език при Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“. Това е показател, че академичният състав на Катедрата по турски език и литература следва най-добрите традиции в класическите изследвания, като в същото време се ориентира към иновативни методи на изследвания в различни области на туркологията.

Споделям мнението на Кристияна Симеонова, която казва: „И нека да не забравяме, че изработването и създаването на различни видове речници е може би една от най-важните, най-значимите и най-общественополезните дейности на съвременната езиковедска наука, защото речниците са най-търсената и най-продаваната езиковедска литература. Те достигат до всеки град, до всяко село, до всяка библиотека, до всеки дом. Речникът, независимо от неговия тип, предназначение и цели, е настолна и най-често употребявана книга за всеки учащ се, за всеки специалист, за всеки учен и изследовател и за всеки образован и интелигентен човек“ [3: с. 236].

Ето защо, съставянето на специализирани речници с турски език по обществено-политическа, спортна, финансова, строителна, туристическа и др. тематика би било важно с оглед да се отговори на ключовото предизвикателство за задълбочаване на компетенциите и повишаване на конкурентоспособността на Катедрата по турски език и литература.

References:

1. Avramova, V. i kol., 2004: Rusko-bulgarsko-turski i bulgarsko-rusko-turski rechnik za biznesmeni. Shumen: Universitetsko izdatelstvo “Episkop Konstantin Preslavski”, 2004.
2. Merdan, M., 2017: 25 godini spetsialnost Turska Filologiya v Shumenskiya Universitet Episkop Konstantin Preslavski. Fakti i znakovi figuri. – In: SOCIOBRAINS – International Scientific Refereed Online Journal ISSN 2367-5721 ISSUE 38 OCTOBER 2017, 1-8.
3. Simeonova, K. Za leksikografskoto predstavvane na terminite v Terminologichen rechnik po ekologiya i opazvane na okolnata sreda. [posledno otvoren na 22.04.2022] <<https://ispan.waw.pl/ireteslaw/bitstream/handle/20.500.12528/785/za-slovoto%281%29-231-236.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>
4. Shukrieva, M., 2018: Şumnu Üniversitesinde Türk Filolojisinin Açılmasına Vesile Olup Kuruculuğunu Yapan Mehmed Beytullah. – In: Sbornik “Po patya na Evliya Chelebi”. Shumen: Universitetsko izdatelstvo “Episkop Konstantin Preslavski”, 2018, s. 21-38.
5. Shukrieva, M., 2020: Tursko-bulgarski yuridicheski rechnik. Shumen: Universitetsko izdatelstvo “Episkop Konstantin Preslavski”, 2020.
6. Shukrieva, M., 2020: Tursko-bulgarski biznes rechnik. Shumen: Universitetsko izdatelstvo “Episkop Konstantin Preslavski”, 2020.
7. Shukrieva, M., Kardzhala, B., 2020: Maluk tursko-bulgarski ofis rechnik. Shumen: Universitetsko izdatelstvo “Episkop Konstantin Preslavski”, 2020.
8. Shukrieva, M., Kardzhala, B., 2021: Açılışından Günümüze Kadar Şumnu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ve Çalışmaları. – In: I. Uluslararası Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ege Üniversitesi Yayınları, 2021, s. 295-341.
9. Shukrieva, M., 2021: Suvremenna tuska yuridicheska terminologiya. Ankara: Grafiker, 2021.
10. Shukrieva, M., 2021: Tursko-bulgarski rechnik na etiketnite formuli. Shumen: Universitetsko izdatelstvo “Episkop Konstantin Preslavski”, 2021.